

שבת ומועדים לילדים*

מאת לאה חובב

שמו של ספרה החדש של רבקה אליצור, "נחמד מכל ימים", כבר רומז לתוכנו: השבת, המכונה "חמדת ימים", כמו שאנו אומרים בתפילת שחרית לשבת: "חמדת ימים אותו קראת זכר למעשה בראשית". השבת היא החמדה שהיתה גנוזה אצל הבורא, וניתנה לעם ישראל (שבת י'). ואמנם, מסגרתו של הספר היא השבת: הספר פותח בשיר ובשני סיפורים על שבת ומסיים בסיפור על שבת, ואילו יתר הסיפורים והשירים עניינם הוא חגי ישראל.

לכאורה, יחשוב הקורא, שלפניו ספר נוסף המתאר הווי דתי בלבד באמצעות חגי ישראל והשבת, אך אין הדבר כן. הסיפורים שזורים אמנם הערות בדבר מנהגי תפילה וקיום מצוות החג, אך עיקרם ממוקד בחוויות מחיי הילדים, המתגלים לפנינו כיצורים קטנים הנכשלים מדי פעם ואינם כליל השלימות. כך הוא איתן הקטן הקוטף בלי רשות ורדים לאמו לכבוד שבת (בסיפור "פרחים של שבת ו'סבא הביתה'"), עמ' 19—28), או שלומית הפוגעת ברחל חברתה ("יום הכיפורים של שלומית ורחל" עמ' 40—47), ואף מיכאל הקטן המוצא ארנק מלא כסף ורוצה לקנות גלידה במציאה במקום להשיב אבדה... ("ספר התורה הקטן", עמ' 104—112). בכל הסיפורים מתקנים הגיבורים את המעוות, אם מתוך חרטה עצמית, ואם בהכוונתם של המבוגרים המורים להם את הדרך הנכונה. ללא ספק יש בכך מן ההכוונה הדידאקטית-המוסרית, היכולה לפגוע בסיפור. אך המחברת מצליחה

* "נחמד מכל ימים", רבקה אליצור, איורים בינה גבירץ, המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים תשל"ז, מנוקד, 120 עמ'.

להעביר אלינו הן את תמימותו של הילד-הגיבור בעת "חטאתו", והן את שמחתו בעשותו מעשה טוב, שמחה כנה, שאין בה טעם של הטפת מוסר.

ברוב הסיפורים משמשים המועדים רק רקע לעלילה, ואילו עיקר המעשה הוא מעולמם של הילדים, כגון הסיפור "שמשון הגיבור" (עמ' 72—82), המתאר עימות בין ילד פחדן, שלמרב האירוניה שמו "שמשון", לבין חבריו המכנים אותו "שמשון הגיבור" מתוך לעג. סיפור זה קשור לחג הפורים רק משום שהשינוי שחל בשמשון מתחולל בעת התחפשותו בפורים. יפה מעמידה רבקה אליצור את הצד הפסיכולוגי שבתחפוש, שהיא ביטוי למאויים הכמוסים בלב הילד: שמשון, הפחדן בחיי יום יום, מתחפש לשמשון "הגיבור". ההזדהות עם הדמות שאותה הוא מגלם מחוללת בו את השינוי המקווה (אמנם בעזרת כוחות חוץ התומכים בנפש הילד, הזקן והחגורה...), ומאז משתנה מעמדו בחברת הילדים.

הילדים הקוראים יזדהו עם דמותו של שמשון. השימוש בחג הפורים בסיפור זה אין לו כל מטרה ללמד את הילדים דבר על החג, מנהגיו או על מגילת אסתר. השריד היחיד הנותר הוא התחפוש, המשמשת במקרה דנן את הצרכים הפסיכולוגיים של הדמות ומשתלבת יפה בעלילה.

הסיפור "כבב" (עמ' 94—102) רחוק עוד יותר מנושא החג שאליו הוא רומז על-ידי גיבוריו — טייס וצנחן, ולמעשה הוא יוצא דופן כאן, ואין מקומו בספר על שבת ומועדים.

היפה ביותר, בעיני, בקובץ זה הוא הסיפור "האתרוג המכוער". המחברת הצליחה להעלות בצורה מרגשת ביותר דרך סיפור ילדים את נושא עליית יהודי רוסיה לישראל. האתרוג המצומק והיבש, שמביאה מרוסיה משפחתו של גבריאל, מסמל את הכמיהה למולדת וליהדות שהיתה רדומה בתפוצה הרוסית. הניגוד בין הלעג של ילדי הכיתה בראשונה למראה האתרוג ובין המהפכה המתחוללת בהם לאחר שמיעת סיפורו של האב — ממחיש לקורא את גודל התמורה שחלה ביהדות רוסיה עצמה. סיפור זה ראוי שיכנס לספרי הלימוד.

כנגד זה מצויים בקובץ סיפורים חלשים, הן מפני העלילה הבאנאלית ("מותק", עמ' 64—70), והן בגלל העדר חווייה מרכזית והזדקרותו של היסוד הדידאקטי ("מה בישרה כוסו של אליהו הנביא", עמ' 84—92).

הסיפור "מותק", שעניינו כמיהתה של ילדה לבובה שבחלון הראווה וקבלת הבובה שייך בספר לחג החנוכה. מדוע? כי את הבובה קיבלה בחנוכה... אמנם נזכרות כמה ממצוות החג ומנהגיו, אך יש בכך משהו מכוון ומלאכותי, כי סיפור זה אפשר היה להדביק לכל חג אחר.

הסיפור "מה בישרה כוסו של אליהו הנביא?" מכין את הילדים לחג הפסח המתקרב מנקודת-מבט מקורית: מעליית-הגג, בה שמורים כלי הפסח. אך המחברת נגררה אחר מקום העלילה, ומתוך נוסטאלגיה לכלי בית ישנים, פתילה, מנורת נפט ועוד, הרחיבה עליהם את הדיבור, סיפרה עלילותיהם מימים עברו, והקורא הקטן ילאה עד שיגיע לדברי כוסו של אליהו... ההנפשה וההאנשה המציינים סיפור זה,

אינם מצליחים להחיותו ולהעמיד עלילה מרתקת. המטרה הלימודית מזדקרת מדברי קערת-הפסח וכוסות הזכוכית, מהם **לומד** הילד את השימוש בהם בליל הסדר. נראה לי, שעירבוב התחומים בסיפור, בין כלים הרחוקים כיום משימוש ובחלקם אינם ידועים לילד, ובין הווי מוכר לו, ימנע מן הילד את העניין וההזדהות עם דבריהם הרבים של הכלים.

שני הסיפורים על השבת, הסיפור הפותח את הקובץ, "אורית ומלאכי השבת" (עמ' 10—18), והסיפור החותם — "מתנה טובה" (עמ' 113—120), שניהם מבוססים ביסודם על מקורות מדרשיים (כך נהגה המחברת גם בספר המחזות שלה על פורים "בלילה ההוא"). אך בעוד שהסיפור הראשון מעמיד במרכז את תמימותה של הילדה ועולמה הפנימי, והוא קרוב לנפש הילד, רחוק יותר הסיפור האחרון מעולם הילדים ועיקרו המדרש.

השירים שבספר אינם עומדים ברמה השווה לרמת הסיפורים. כאן נתנה רבקה אליצור הווי דתי בחרוזים, מבלי שתעמיד במרכז חווייה כלשהי. גם הקצב, שבו הצטיינו שיריה בספריה "שלום לך אורחת" ו"סוד כמוס לדגפי", אינו מתנגן כאן. אך מספרם של השירים קטן (ארבעה בלבד), ואינם עיקר.

בסיכומם של דברים יש בספר זה תרומה חשובה נוספת הן לספרות הילדים בכלל, והן לילדים המחפשים קשר למסורת ישראל.

ציוריה האסתטיים של בינה גבירץ מסבירים את הטכסט ומוסיפים דמיון והנפשה לדוממים רבים.

"חוות הקסמים"

מאת צפריה גר

הוצאת זמורה, ביתן, מודן, התחילה בימים אלה להוציא סדרה של ספרים נאים בשם "מרגנית" שרובם תרגומים מאנגלית של ספרי מופת. החלטתי לדון בספר "חוות הקסמים" מאת א"ב וייט * שהוא מספרי המופת בספרות-הילדים האמריקנית המודרנית.

"חוות הקסמים" מאת המחבר האמריקני — אליון ב' וייט, מצויה בחלק עולם אחר משלנו והעלילה המתוארת בה אינה מתרחשת בתקופתנו, אבל הסופר הנודע מצליח לרתק אותנו לעלילה. האתגר הגדול הניצב לפני גיבורי הסיפור הוא כיצד

* אליון ב' וייט, חוות הקסמים. תרגמה זהר שביט, צייר גארט ויליאמס, הוצאת זמורה, ביתן, מודן, 1977.